

Porteføljeanalyse for Humaniora og samfunnsvitenskap

Porteføljeanalysen skal være et grunnlag for porteføljeplaner, investeringsplaner og rapportering, samt for rådgivning til andre porteføljestyrer og til Forskningsrådets styre og administrasjon. Analysen inkluderer alle aktive prosjekter i porteføljen, både prosjekter som Forskningsrådet selv har finansiert og prosjekter som Forskningsrådet har et nasjonalt ansvar for å mobilisere søkere til, for eksempel SkatteFUNN-prosjekter og EU-finansierte prosjekter.

INNHold

PUBLISERT 7. SEP. 2022 | OPPDATERT 31. MARS 2025

Porteføljeanalyse 2022

Omfanget av porteføljeanalysen

Denne porteføljeanalysen er gjort på Forskningsrådets totale portefølje av prosjekter dvs. Forskningsrådets egen innsats, EU-innsats og Skattefunn, som er registrert til og med 2021. Øvrig nasjonal og internasjonal innsats er også tatt med.

Analysen gjelder porteføljestyret Humaniora og samfunnsvitenskap sitt ansvarsområde slik det kan beskrives i de fire porteføljedimensjonene:

Fag

Nasjonal innsats

Figur 1 viser nasjonale driftsutgifter til forskning 2015-2019 (NIFU) i UH-sektor og i instituttsektor. Figuren viser også utgiftene fordelt på forskningsart.

Figur 1 Kilde: NIFU

De nasjonale tallene utarbeides av NIFU annet hvert år, og siste oppdatering er for 2019. Næringslivets bevilgninger til forskning er ikke med i figuren. I 2019 gikk seks prosent av samlede nasjonale driftsutgiftene til forskning til humaniora og 22 prosent til samfunnsvitenskap.

Samfunnsvitenskap er det fagområdet som har hatt sterkest vekst nasjonalt i denne perioden etterfulgt av medisin og helsefag. Teknologi har hatt svakest vekst og humaniora den svakest.

Forskningsrådet

Fagporteføljen for humaniora og samfunnsvitenskap i Forskningsrådet består av alle prosjekter som er faglig merket humaniora (fagkode 000) og samfunnsvitenskap (fagkode 200), slik fagkodene er definert i Frascatimanualen.

I 2021 bevilget Forskningsrådet totalt ca. 2,37 mrd. kr til denne fagporteføljen: 330 mill. til humaniora og 2,042 mrd. til samfunnsvitenskap. Dette utgjorde henholdsvis 3 og 17 prosent av Forskningsrådets bevilgninger i 2021. Figur 2 viser Forskningsrådets bevilgninger fordelt på fagområder fra 2017 – 2021.

Figur 2

Porteføljestyrets egne investeringer omfatter prosjekter finansiert gjennom *Banebrytende forskning* innenfor humaniora og samfunnsvitenskap (FRIHUMSAM). Porteføljestyrets egne investeringer utgjorde 334 mill. kr i 2021.

Figur 3

Internasjonal innsats

I tillegg ses porteføljen i sammenheng med den norske deltakelsen i Horisont 2020/Horisont Europa innenfor humaniora og samfunnsvitenskap. 12 prosent av EUs samlede forskningsmidler til Norge i årene 2019-2021 er tildelt innenfor humaniora og samfunnsvitenskap. Det utgjør 128 millioner Euro. De fem områdene der humsam har hentet ut mest midler i denne perioden er ERC (36 prosent av midlene til humsam), Climate action, environment, resource efficiency and raw materials (18 prosent), Marie Skłodowska-Curie actions (12 prosent), Inclusive, innovative and reflective Societies (10 prosent) og Protecting freedom and security of Europe and its citizens (8 prosent).

Porteføljen omfatter for tiden også deltakelse i det internasjonale partnerskapet HERA (Humanities in the European Research Area), som består av europeiske humaniorafinansierende forskningsråd, nordisk samarbeidsnemd for humaniora og samfunnsvitenskap (NOS-HS) og doktorgradsprogrammet ved Europauniversitetet i Firenze (EUI).

Tema

Forskningsrådets merkesystem angir over tretti forskningstema. Porteføljen er ikke tematisk avgrenset, og prosjektene i porteføljene, både for humaniora og samfunnsvitenskap, bidrar til nær alle temaene. Prosjektene innenfor humaniora var mest merket med Kultur, Miljø og naturmangfold, Utdanning og Helse temaene i 2021. For samfunnsvitenskap var Miljø og naturmangfold, Helse, Velferd og Energi som var de mest brukte merkene.

Anvendelsesområder

Resultater fra prosjektene i porteføljen kan i prinsippet anvendes i alle samfunnssektorer og bransjer. Porteføljen er ikke avgrenset med hensyn til anvendelsesområde. Forskning innenfor humaniora og samfunnsvitenskap bidrar til å utvikle et nødvendig kunnskapsgrunnlag for å forstå og håndtere et bredt spekter av samfunnsutfordringer.

Forskningstype

For mange fagområder er det ikke tydelige skiller mellom grunnleggende og anvendt forskning. For å ha kunnskap om fagområdene og porteføljenes profil på aggregert nivå er det likevel viktig å ha oversikt over fordelingen mellom grunnleggende og anvendt orientert forskning. Det er også viktig for å ha oversikt over profilen til de ulike virkemidlene til Forskningsrådet.

Fagporteføljen innenfor humanistisk forskning finansiert av Forskningsrådet består i hovedsak av grunnleggende forskning, mens en stor andel av fagporteføljen innenfor samfunnsvitenskap er av anvendt karakter. I 2021 var ca. 71 prosent av porteføljen innenfor humaniora grunnleggende forskning, ca. 28 anvendt forskning, mens ca. 1 prosent bestod av utviklingsprosjekter. Innenfor samfunnsvitenskap var ca. 30 prosent grunnleggende forskning, 66 prosent anvendt forskning, mens ca. 5 prosent bestod av utviklingsprosjekter.

Statistikk over relevante prosjekter i porteføljen

Tall og statistikk som viser profilen i fagporteføljen og porteføljestyrets egne investeringer (faggrupper, sektorer, institusjoner).

Faggrupper

Figur 4 og 5 viser fordeling på faggrupper for henholdsvis fagporteføljen og FRIHUMSAM. Det er mange av de samme fagene som er store, men rekkefølgen mellom dem variere noe. For eksempel utgjør pedagogiske fag en vesentlig større andel av fagporteføljen enn av porteføljen for FRIPRO.

Motsatt utgjør sosialantropologi en større andel i FRIPRO-porteføljen enn i Forskningsrådets portefølje for samfunnsvitenskap.

Figur 4

Figur 5

FoU-sektor for fagporteføljen

Figurene 6 og 7 viser Forskningsrådets bevilgninger til henholdsvis humaniora og samfunnsvitenskap fordelt på forskningsutførende sektor. Øvrige omfatter offentlig sektor og di organisasjoner og utenlandske institusjoner.

Figur 6

Figur 7

Bevilgninger til Institusjoner fra FRIHUMSAM

Figurene 8 og 9 viser tildelingene til universitetene og til instituttene som mottar mest midler fra FRIHUMSAM for henholdsvis humaniora og samfunnsvitenskap.

Figur 8

Figur 9

Vurdering av porteføljen mot måloppnåelse

Porteføljeplanen for humaniora og samfunnsvitenskap ble vedtatt av Forskningsrådets styre i februar 2022. I porteføljeplanen er det formulert tre samfunns mål basert på Forskningsrådets strategi:

1. Norge har en solid kunnskapsbase med grunnleggende og grensesprengende humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning av høy vitenskapelig kvalitet
2. Forskningssystemet fremmer åpenhet, tilgjengelige infrastrukturer og internasjonalt samarbeid som kommer humanistiske og samfunnsvitenskapelig forskningsmiljøer til god
3. Store bærekraft- og samfunnsutfordringer blir håndtert ved bruk av humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning

I tillegg har planen følgende fem brukermål:

1. Forskningsmiljøene utfører forskning som bidrar til å flytte forskningsfronten
2. Talentfulle forskere har attraktive og forutsigbare karriereveier
3. Forskningsmiljøene har relevant, oppdatert og bredt tilgjengelig forskningsinfrastruktur
4. Forskningsmiljøene følger beste praksis innenfor åpen forskning
5. Humanistiske og samfunnsvitenskapelige forskningsmiljøer leverer forskning som er avgjørende for å håndtere samfunnsutfordringer

I porteføljeanalysen gjør vi en vurdering av måloppnåelsen av brukermålene i planen basert på det underlagsmateriale som er tilgjengelig.

Brukermål 1: Forskningsmiljøene utfører forskning som bidrar til å flytte forskningsfronten

Søknadsmassen til FRIHUMSAM

Figurene 10 og 11 viser søknader og tildelinger av forskerprosjekt i perioden 2020-2022 (kun søknader for 2022). Nye søknadstyper og felles søknadsbehandling ble innført med full effekt fra 2020, og er derfor startpunkt for tidsserien. For å forenkle fremstillingen er *Store tverrfaglige prosjekt* utelatt i tallene under.

Figur 10 viser at totalt antall søknader til Forskerprosjekt har gått ned i perioden. Trenden er tydelig for søknader om *Fornylse*, og ikke uventet for *Internasjonalt mobilitetsstiper* gitt Covid19-pandemien.

Figur 10 *unntatt Store tverrfaglig prosjekter.

Figur 11 viser alle søknader som er med i konkurransen om FRIHUMSAM-midler, men mange Fornylse-søknader og noen få Unge forskertalent-søknader kan også være aktuelle for tildeling i andre porteføljer. Vi ser at profilen på søknader er forskjellig for humaniora og samfunnsvitenskap for perioden 2020-2022. For samfunnsvitenskap har antallet søknader gått en god del ned, mens nedgangen har vært mindre for humaniora. Vi finner ikke samme trend innenfor tildelinger. Det er viktig å følge med på denne utviklingen, og v komme tilbake til dette i senere analyser.

Figur 11 * Alle søknader som er med i konkurransen om FRIHUMSAM-midler, men også er aktuelle for tildelinger i andre porteføljer.

Endring av kriterier i Forskerprosjekter

Kriteriet for Excellence er delt i to fra og med utlysningen av forskerprosjekt i 2022. Panelene gir nå separate karakterer for søknadens potensial og kvalitet. Denne endringen ble gjort etter forslag fra fagporteføljestyrene og skal gjøre det lettere for panelene å kunne identifisere hvilke søknader som har potensial for å kunne være banebrytende.

Evaluerings av felles søknadsbehandling

Forskningsrådet gjennomfører nå en evaluering av felles søknadsbehandling, som er planlagt ferdigstilt før jul. Evalueringen skal blant annet vurdere om felles søknadsbehandling bidrar til at søknadene med høyest vitenskapelig kvalitet blir finansiert, og om det påvirker hvordan søkerne og institusjonene innretter seg mot Forskningsrådets ulike budsjettmål. Evalueringen skal også vurdere om felles søknadsbehandling har påvirket kvaliteten og effektiviteten i søknadsbehandlingen og hvordan den har virket for søkerne.

Virkemiddelutvikling

Forskningsrådet vil arbeide videre med utvikling av virkemidler for å øke måloppnåelsen av strategien, herunder målet om grensesprengende forskning, som fagstyrene diskutert på sitt fellesmøte i april. Planen er at det skal besluttes hvilke virkemidler man skal gå videre med i løpet av 2022.

Internasjonalt samarbeid i FRIHUMSAM

Det er utstrakt internasjonalt samarbeid i prosjektene i FRIHUMSAM. Figur 12 gir en oversikt over de ti landene som FRIHUMSAM-prosjektene har mest samarbeid med. Tallene indikerer ikke at pandemien har hatt store konsekvenser for det internasjonale samarbeidet i FRIHUMSAM.

Gjennomslag i ERC

Sterke forskningsmiljøer søker og lykkes i konkurranser om EU-midler. ERC i EU speiler Banebrytende forskning (tidligere FRIPRO) i Forskningsrådet. Oppdaterte tall viser at de positive utviklingen for humaniora og samfunnsvitenskap i ERC i løpet av Horisont 2020 har fortsatt i Horisont Europa. I perioden fra 2014 til 2021 har fagmiljøer innenfor humsam sendt inn 40 prosent av de norske søknadene til ERC og har fått 50 prosent av tildelingene. Det har vært en klar økning i antall søknader, og fra å være fagområdene med dårligst resultat i begynnelsen av H 2020 er de nå de beste.

Figur 13

Figur 14

Det er spesielt de fire siste årene at fagområdene har fått gjennomslag i ERC. Fra 2018 til 2021 har humsam fått 51 tildelinger, med 2021 som et toppår med 16 tildelinger. I 2021 ble det tildelt 4 Advanced Grant, 5 Consolidating Grant og 7 Starting Grant til humsam-forskere i Norge. Ikke minst betød tildelingene av 4 Advanced Grant et gjennombrudd for humsam. Av de totalt 65 tildelingene til humsam fra 2014 til 2021 er 8 Advanced Grant, 25 Consolidating Grant og 32 Starting Grant. Det er flere tildelinger innenfor samfunnsvitenskapelige fag enn humanistiske fag, og flest tildelinger har det vært i panelet for statsvitenskap, jus og geografi (18 tildelinger) og panelet for sosiologi, sosialantropologi, utdanning og medier (15 tildelinger).

Synergy grants bruker en egen panelinndeling som ikke fordelt på fagområder. Her er det seks norske principal investigators, fordelt på 5 prosjekter. To av prosjektene er innenfor humaniora og samfunnsvitenskap, to innenfor naturvitenskap og teknologi, og ett innenfor livsvitenskap.

For å øke søknadene fra og tildelingene til norske forskningsmiljøer har Forskningsrådet utviklet *Banebrytende forskning*/FRIPRO slik at ordningen kan mobilisere og kvalifisere forskere til ERC. En gjennomgang av ordningen Unge forskertalenter i perioden 2013-2018 fra 2020^[1] viste at denne satsingen har begynt å gi resultater innenfor Starting Grant og Consolidating Grant. Det er derfor et mål å videreutvikle satsingen på *Banebrytende forskning* for å mobilisere til ERC. Uttysningen av Stort, tverrfaglig forskerprosjekt i 2021 hadde blant annet som mål å stimulere til søkning på ERC Synergy Grant.

Utvikling av indikatorer

Forskningsrådet arbeider med å utvikle andre indikatorer som kan si noe om kvalitet og resultater fra forskningen som bibliometriske data for publisering og plattformer for formid og datasett. Vi vil komme tilbake til dette i framtidige porteføljeanalyser.

Brukermål 2: Talentfulle forskere har attraktive og forutsigbare karriereveier

SSB, NIFU og NSD utvikler i samarbeid med Forskningsrådet en forskningsrekrutteringsmonitor^[2] som skal gjøre det mulig å følge doktorgradskandidatene fra forskerutdanningens begynnelse til pensjonsalder. Dette vil gi oss mulighet til å beskrive karriereutvikling til stipendiater i senere porteføljeanalyser.

Kunnskapsdepartementet har laget en strategi for forskerrekuttering og karriereutvikling^[3]. I strategien presenteres en overordnet nasjonal politikk for doktorgradsutdanning som tydeligere reflekterer at utdanningen skal bidra til rekruttering både i og utenfor academia. I tillegg har strategien som mål å gi postdoktorene gode rammer til å utvikle en selvstendig forskerprofil og opparbeide relevant kompetanse for en videre vitenskapelig karriere. Forskningsrådets egen plan for rekruttering skal behandles i Styret tidlig i høst.

Rekrutteringsstillinger i porteføljen

Forskningsrådet finansierer flest doktorgradsårverk gjennom senterordningene (21 prosent) og store programmer (21 prosent) og nest mest gjennom FRIPRO (16 prosent). På postdoktornivå ser vi at det er de samme hovedaktivitetene som dominerer, men her er det FRIPRO som finansierer flest (32 prosent), store programmer nest mest (22 prosent) og deretter senterordningene (16 prosent). Postdoktorstillingen skal kvalifisere til vitenskapelig toppstilling, og den høye andelen postdoktorårverk må forstås i lys av dette. Fagporteføljene finansierer en svært høy andel av doktor- og postdoktorårverk knyttet til prosjekter i universitets- og høgskolesektoren. 51 prosent av porteføljestyret for HUMSAMs egne investeringer fra 2019 til 2021 gikk til rekrutteringsstillinger.

Unge forskertalenter

For at unge forskere skal lykkes i å gjøre en forskerkarriere, er det viktig å legge til rette for at yngre forskere når opp i konkurransen om forskningsmidler. Gjennomgangen av ordningen for unge forskertalenter viser at ordningen får inn gode søknader og hvert år har 30 prosent av søknadene fått toppkarakterer. Fra en innvilgelsesprosent på 20 prosent de to første årene, har antall innvilgede prosjekter og innvilgelsesprosenten vært synkende de siste årene. I 2021 innvilget Forskningsrådet 54 prosjekter totalt, og innvilgelsesprosenten var på 9 prosent. Med unntak for 2016 og 2020 har innvilgelsesprosenten for kvinner vært høyere enn for menn. Hele 90 prosent av prosjektene som blir innvilget er innenfor *Banebrytende forskning*/FRIPRO og UH-sektor har vært mottaker av de fleste bevilgningene.

Mobilitetsstipend

Treårig mobilitetsstipend, med to år utenfor Norge og ett år returfase i Norge, er inspirert av det individuelle postdoktorstipendet til MSCA (MSCA PF). I perioden 2014 - 2021 har Forskningsrådet finansiert 109 prosjekter innenfor ordningen, og alle disse er bevilget fra Banebrytende forskning/FRIPRO.

En undersøkelse fra 2021^[4] viser at 80-90 prosent av de som har fått mobilitetsstipendet, har opplevd å få styrket sitt internasjonale nettverk og samarbeid med forskere i utlandet. De har også opplevd en positiv utvikling i rollen som uavhengig prosjektleder, og har styrket sine karrieremuligheter. Derimot opplever flere av stipendiatene utfordringer knyttet til utenlandsoppholdet, både rent administrativt og i oppfølgingen og kommunikasjonen med den norske vertsinstitusjonen. Fra 2021 ble det innført krav om at søkeren må tatt en mastergrad eller ph.d. ved en norsk forskningsorganisasjon, og må ha bodd eller jobbet i Norge i minst ett år i løpet av de siste syv årene. Gitt de to nye kravene, vil vi kunne forvente at prosjektlederne har sterkere tilknytning til norske forskningsmiljøer i tråd med formålet for Treårig mobilitetsstipend.

Gjennomslag i Marie Skłodowska-Curie Actions (MSCA)

MSCA PF (Postdoctoral Fellowship, tidligere MSCA IF) gis til forskere som i hovedsak er på postdoktornivå, og ordningen skal fremme mobilitet og karriereutvikling. Humaniora og samfunnsvitenskap hadde en sterk økning i søknader og tildelinger fra 2014 til 2019, og har ligget på samme høye nivå siden. Fagområdene stod for 35 prosent av søknadene og mottok 46 prosent av tildelingene i perioden fra 2014 til 2021. I 2021 sendte fagområdene inn 112 søknader og ble tildelt 17 prosjekter i MSCA PF.

MSCA PF utgjør 30 prosent av budsjettet til MSCA. 50 prosent av MSCA-budsjettet går til MSCA DN (Doctoral Networks, tidligere MSCA ITN). Her må det være minst tre deltakere fra tre ulike land. MSCA DN er mindre brukt av humsam-miljøene enn MSCA PF. I perioden fra 2014 til 2021 har fagområdene både sendt inn 12 prosent av søknadene og fått 12 prosent av tildelingene som har gått til norske miljøer.

Det er et mål å fortsette arbeidet med å utvikle og styrke Banebrytende forskning som virkemiddel for å fremme unge talenter og grensesprengende forskning i tråd med målsettingen i Forskningsrådets strategi og ordninger i ERC og MSCA.

Kjønn og alder

Generelt er kjønnsbalansen for humaniora og samfunnsvitenskap innenfor måltallet på minimum 40 prosent, men tallene i figur 15, viser at andelen kvinner er høyere blant yngre grupper og tidlig i karrieren. Det er viktig å følge med på om det er skjevhet i hvem går videre med forskerkarrieren og hvem som faller fra, eller om det eventuelt er fare for at det framtiden kan bli for lav andel menn.

Figur 15

Brukermål 3: Forskningsmiljøene har relevant, oppdatert og bredt tilgjengelig forskningsinfrastruktur

Forskningsrådets nasjonale satsing på forskningsinfrastruktur ble evaluert i 2021[6]. Evalueringen konstaterte at satsingen har gitt norsk forskning nye eller oppgraderte forskningsinfrastrukturer av høy internasjonal standard. En av anbefalingene fra evalueringskomiteen var å utvikle et mer prioriterende veikart som i et 15 års perspektiv tar inn over seg internasjonale trender, behovet for nye investeringer og oppgraderinger av eksisterende forskningsinfrastrukturer. Arbeidet med å utvikle strategier innenfor de ulike områder inkludert humaniora og samfunnsvitenskap, starter opp høsten 2022 med innspillsrunder og workshoper. (Se sak 31/22 på dette møtet.)

Det er totalt bevilget 157 INFRA-prosjekter i perioden 2009-2020. Av disse er 10 prosjekter innenfor humaniora og 11 innenfor samfunnsvitenskap og velferd, og fagområdenes andel av antall bevilgete prosjekter er hhv. 6 og 7 prosent. Ser man på det totalt tildelte beløpet til INFRA-prosjekter i perioden 2009-2018 er om lag 3 prosent av midlene tildelt i hvert av disse to fagområdene. Typiske INFRA-prosjekter innenfor humaniora og samfunnsvitenskap og velferd er en del mindre i omfang og er gjennomgående mindre kostbare (mye datainfrastrukturer) enn de mer utstyrstunge områdene i INFRA-porteføljen.

Alle forskningsområder, inkludert humaniora og samfunnsvitenskap, blir stadig mer dataintensive. To utvalgsrapporter fra 2022[6] understreker at det er viktig å investere i gode datainfrastrukturer som legger til rette for mer deling og gjenbruk av forskningsdata hvis Norge skal hevde seg i forskningsfronten og bidra til presis og tilgjengelig kunnskap på viktige samfunnsområder. De fleste søknadene til Forskningsrådets infrastruktursatsing innenfor humaniora og samfunnsvitenskap har vært til datarelaterte forskningsinfrastrukturer, og dette gjenspeiler seg også i prosjektene som har fått tildeling.

Brukermål 4: Forskningsmiljøene følger beste praksis innenfor åpen forskning

Åpen forskning er en omfattende endring i måten forskningen utføres, deles og vurderes på. Utviklingen er kommet lengst innenfor åpen publisering. OA-barometeret på Open Science.no[7] har nasjonal statistikk for åpen publisering fordelt på sektorer, institusjoner og fagområder. Barometeret er basert på norske vitenskapelige publikasjoner registrert i Cristin og viser at andelen av norske vitenskapelige publikasjoner som er åpent tilgjengelige har steget fra 38 prosent i 2013 til 84 prosent i 2021. Det er en jevn og god vekst i åpen publisering i Norge, selv om veksten har flatet ut siden 2019. De siste årene har det skjedd en overgang fra grønn publisering til hybrid-publisering.

Andelen tidsskriftsartikler som er publisert åpent er litt lavere innenfor samfunnsvitenskap og en del lavere innenfor humaniora enn for de andre fagområdene. I humaniora er 20,4 prosent av publikasjonene fortsatt bak betalingsmur, mens dette gjelder 16,6 prosent av publikasjonene innenfor samfunnsvitenskap. Tilsvarende tall for naturvitenskap og teknologier er 15,5 prosent og for medisin og helse 15,4 prosent.

For å få innsikt i effekten av Forskningsrådets tiltak og policyarbeid innenfor åpen forskning[8] er det nødvendig å monitorere den åpne forskningspraksisen i forskningssystemet tillegg til åpne publikasjoner. Dette gjelder for eksempel data, datahåndteringsplaner, kildekode og software som tilgjengeliggjøres i tråd med prinsipper for åpen forskning. OpenAire er en EU-finansiert forskningsinfrastruktur[9] som ble utviklet for å stimulere åpen forskning, både gjennom et nettverk av eksperter som tilbyr opplæring i åpen forskning og gjennom en teknisk infrastruktur som høster og kobler forskningsresultater fra ulike datakilder i verden. Forskningsrådet er nå i ferd med å knytte seg til OpenAire for å få:

- status for åpen forskningsresultater (publikasjoner, data, software og kildekode) for Forskningsrådsfinansierte prosjekter
- koblinger mellom internasjonale publikasjoner og resultater til Forskningsrådsprosjekter

Brukermål 5: Store bærekraft- og samfunnsutfordringer blir håndtert ved bruk av humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning

Forskningsrådet har som mål å øke andelen humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning i sine tematiske satsinger for å håndtere store samfunnsutfordringer. Figur 16 viser bidragene fra humaniora og samfunnsvitenskap i Forskningsrådets tematiske porteføljer i 2021.

Figur 16

Figur 17 og 18 viser hvilke porteføljer og andre virkemidler som bidrar til fagporteføljene for humaniora og samfunnsvitenskap.

Humaniora

Figur 17

Samfunnsvitenskap

Figur 18

Humsam i tematiske portefølleplaner

Veksten for samfunnsvitenskap og spesielt humaniora skal skje innenfor Forskningsrådets tematiske porteføljer. På bakgrunn av dette har det vært avholdt en serie dialogmøter mellom PS HUMSAM og tematiske porteføllejestyre høsten 2021 og vinteren 2022. Porteføljer som primært har en naturvitenskapelig, teknologisk eller livsvitenskapelig innretning har vært prioritert. Hovedsak på de fleste møtene var revisjon av de tematiske portefølleplanene. Innspillene fra medlemmer fra PS-HUMSAM stimulerte til diskusjoner om hvordan de tematiske portefølleplanene i større grad kan åpne for samfunnsvitenskapelige og spesielt humanistiske perspektiver. Det ble gitt mange konkrete innspill til hvordan dette kan gjøres.

En gjennomgang av de reviderte tematiske portefølleplanene viser at alle planene framhever behovet for å styrke innsatsen innenfor humanistiske fag i kapittel 4.1 Faglige prioriteringer. I noen av planene er det lagt vekt på at humaniora (og samfunnsvitenskap og rettsvitenskap) skal inngå i økt satsing på tverrfaglig forskning. Fem planer omtaler opptrappingsplanen for humaniora direkte, og to av disse (Landbasert mat, miljø og bioressurser – LMB og Velferd, kultur og samfunn - VELKUSAM) har styrking av humanistisk forskning som egen prioritering eller eget bruker mål med konkrete oppfølgingstiltak. Innenfor Samisk er hovedtyngden av forskning innenfor humsam.

I kapittel 4.2 Tematiske prioriteringer understreker mange av planene behovet for humsam-perspektiver. Alle de tre portefølleplanene innenfor klima, miljø og energi omtaler at et grønt skifte og bærekraftig samfunnsutvikling krever utvidet forståelse og ny innsikt fra humsam-fagene. I disse portefølleplanene understrekes også behovet for maktkritisk forskning som kan synliggjøre dilemmaer, maktforhold og konfliktlinjer. Også Utdanning framhever at et kritisk blikk på verdier, normer og rammefaktorer i utdanningssystemet fordrer forskning på kultur- og verdiaspekter. VELKUSAMs plan peker på at særlig arbeids- og velferdsområdet har behov for økt innslag av humaniora. I Helse er det vektlagt at det brede folkehelsearbeidet, utjevning av sosiale helseforskjeller, strategier for mestring og personlilpasset medisin krever kunnskapstilgang ikke minst fra humsam-fagene. Global framhever at kulturell og religiøs kompetanse er avgjørende for å forstå globale utfordringer og for politikkutforming og styring.

I kapittel 4.4 Strukturelle prioriteringer framhever Muliggjørende teknologier (MT) at etiske, juridiske og samfunnsmessige aspekter må vektlegges i utvikling og bruk av teknologiene. Samfunnsansvarlig forskning og innovasjon er framhevet i de fleste tematiske planene.

Tverrfaglighet

En foreløpig analyse av Store tverrfaglige prosjekter som ble innvilget i Fellesløft IV i 2021 viser at det er samarbeid på tvers av fagområder i ca. 70 prosent av søknadene og de innvilgete prosjektene. I 25 prosent av de innvilgete søknadene er det samarbeid mellom humsam og andre fagområder. Totalt involverer ca. 25 prosent av de innvilgete søknadene humaniora og 40 prosent samfunnsvitenskap. For både humaniora og samfunnsvitenskap er andelen innvilgete prosjekter høyere enn andelen søknader.

Et internt prosjekt i Forskningsrådet skal gjøre en analyse av tverr- og transfaglig forskning i Forskningsrådets totale portefølle. Dette vil gi kunnskap om hvor mye tverr- og transfaglig forskning Forskningsrådet finansierer, og hvordan bildet er i de ulike portefølleplanene, fagområdene og i Forskningsrådets virkemidler. Analysen skal ferdigstilles som en del av årsrapporten til Kunnskapsdepartementet for 2022. Prosjektet utarbeider også en veileder for å tilrettelegge for utlysninger som etterspør tverrfaglige samarbeid og søknadsbehandling av tverrfaglige søknader. Dette skal være et verktøy for Forskningsrådets saksbehandlere, og i forlengelse av de porteføllejestyrene, i utforming av utlysninger

FNs bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål står høyt på agendaen i forsknings- og innovasjonspolitikken både nasjonalt og internasjonalt og porteføljen for humaniora og samfunnsvitenskap er viktig for å sikre at bærekraftsmålene skal kunne nås. Forskningsrådet har nylig innført bærekraftsmålene som del av prosjektmerkinger, som gjør at vi kan ta ut data på bærekraftsmål i porteføljen.

For prosjektene som inngår i humanioraporteføljen var 89 mill. kroner i 2021 merket med FNs bærekraftsmål. For samfunnsvitenskap var beløpet 587 mill. kroner. Beløpet er mer enn på grunnlag av totalbudsjettet i prosjektene og ikke bare humsam-delen. For humaniora er det størst volum knyttet til bærekraftsmål 12 Ansvarlig forbruk og produksjon og mål 16 Fred og rettferdighet. Også for samfunnsvitenskap er det størst volum knyttet til bærekraftsmål 12, men nesten like mye innsats er knyttet til mål 11 Bærekraftige byer og samfunn og mål 13 Stoppe klimaendringene og mål 3 God helse.

Finansiering

Porteføljestyrets egne investeringer (FRIHUMSAM) er finansiert fra Kunnskapsdepartementet. Flere departementer bidrar til å finansiere den totale fagporteføljen innenfor samfunnsvitenskap. De største bidragsyterne etter Kunnskapsdepartementet er Klima- og miljødepartementet, Utenriksdepartementet og Arbeids- og sosialdepartementet. Den totale fagporteføljen innenfor humaniora er i hovedsak finansiert av Kunnskapsdepartementet, men har også bidrag fra bl.a. Klima- og miljødepartementet, Kulturdepartementet og Utenriksdepartementet.

[1] Se sak PS HUMSAM 37/20

[2] [Forskerrekrutteringsmonitoren: Dokumentasjon av system for monitorering av rekruttering til norsk forskning. Pilot 2. \(unit.no\)](#)

[3] [Strategi for forskerrekruttering og karriereutvikling \(regjeringen.no\)](#)

[4] Se sak PS HUMSAM 50/21

[5] <https://www.forskningsradet.no/siteassets/publikasjoner/2021/infrastruktur-evalueringsrapport.pdf>

[6] FAIR-utredningen [download \(openscience.no\)](#) og [rapport-fra-datainfrastrukturutvalget-2022.pdf \(forskningsradet.no\)](#)

[7] Open Science | OA-barometeret

[8] [nfr-policy-apen-forskning-norsk-ny.pdf \(forskningsradet.no\)](#)

[9] [OpenAIRE](#)

Forhold som påvirker investeringsvalg

Regjeringen framhever i kapittelet "[Forskning og utdanning for hele landet](#)" i [Hurdalsplattformen](#)^[10] at kvaliteten i forskning og høyere utdanning er avgjørende for hvor godt Norge lykkes med å utvikle og ta i bruk ny kunnskap. Regjeringen vil utvide satsingen på fremragende forskning. Den vil også bedre arbeidsvilkårene, redusere midlertidigheten og styrke rekruttering, likestilling og mangfold i forskning. Regjeringen vil hegne om kunnskapens egenverdi, forskningens integritet og den akademiske frihet i en tid der vitenskap og forskning er under press mange steder i verden. Regjeringen vil også sørge for at all offentlig finansiert forskning er tilgjengelig, og at alle høyere utdanningsinstitusjoner har ordninger for publisering med åpen tilgang.

Regjeringens langtidspan for forskning og høyere utdanning angir hovedretningen for prioriterte forskningsområder. Planen revideres hvert fjerde år, og den neste planen skal legges fram i oktober 2022. I eksisterende langtidspan (2019-2028)^[11] er det et overordnet mål å utvikle fagområder av fremragende kvalitet. I denne planen er Samfunnssikkerhet og samhold i en globalisert verden trukket fram som nytt prioritert område. Planen understreker også tydeligere behovet for humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning innenfor alle de prioriterte områdene enn den opprinnelige planen fra 2014.

Forskningsrådets strategi *Idékraft verden trenger*^[12] fra 2020 er Forskningsrådets operasjonalisering av langtidspanen. Strategien setter retning for porteføljen for humaniora og samfunnsvitenskap, og det er den porteføljen skal levere på. Humsam-porteføljen har et særskilt fokus på målene *Grensesprengende forskning og radikal innovasjon* og *Velfungerende forsknings- og innovasjonssystem* hvor prioriteringer i porteføljen også støtter opp om målene *Bærekraftig utvikling* og *Fornyelse i næringsliv og offentlig sektor*. Porteføljen skal også bidra til de strategiske områdene *Samholdighet og globalisering, Helse og velferd, Teknologi og digitalisering, Grønt skifte og Hav*.

Regjeringens stortingsmelding om humaniora fra 2017^[13] understreker at humaniora er en underutnyttet ressurs i utfordringsdrevet forskning. På denne bakgrunn har Forskningsrådet vedtatt en opptrappingsplan for humaniora med måltall for vekst til de prioriterte områdene i meldingen.

Regjeringens stortingsmelding om museene fra 2021^[14] framhever at en tettere kobling mellom museene og UH-sektoren vil styrke forskningen ved museene. Det er behov for forskningsmidler som er tilpasset museenes egenart og kapasitet som forskningsinstitusjoner, slik at museene kan utnytte sitt potensial til å styrke samfunnsrelevant humanistisk forskning.

[10] [Hurdalsplattformen - regjeringen.no](#)

[11] [Meld. St. 4 \(2018–2019\) - regjeringen.no](#)

[12] [strategi_2020-2024_bm_utskrift.pdf \(forskningsradet.no\)](#)

[13] [Meld. St. 25 \(2016–2017\) - regjeringen.no](#)

[14] [Meld. St. 23 \(2020–2021\) - regjeringen.no](#)

Alternative valg

Porteføljestyrets investeringer innebærer en fordeling mellom søknadsvarianter innenfor Forskerprosjekter. Et alternativt investeringsvalg vil kunne være å gjøre en enda sterker prioritering av prosjekter for yngre forskere. Et annet vil kunne være i sterkere grad å vektlegge prosjekter med grensesprengende potensiale i utvelgelsen. Det er også mulig å tenke seg større variasjon i prosjektenes størrelse. Mindre prosjekter vil gi plass til flere tildelinger, mens større prosjekter eller små sentre vil ha en sterkere strukturerende effekt på forskningssystemet ved å konsentrere midler på utvalgte områder.